

Parksnäckan hittas ofta i stadsnära miljöer och kan uppvisa mycket stor variation i skalets teckning. FOTO: Jonas Roth

Snäckor på land och i sötvatten

TEXT: Ulf Bjelke, organismgruppsansvarig för limniska evertebrater och landmollusker
vid Sveriges lantbruksuniversitet vid SLU Artdatabanken, ulf.bjelke@slu.se

Snäckor kanske många förknippar med havet och havsstränder men i svenska land- och sötvattensmiljöer finns närmare 200 arter av snäckor. De finns i alla delar av landet, från sydligaste Skåne till hög-fjäll. Inne i städer, i djupa skogar, på gräsmarker och myrar. I stillastående och snabbt rinnande vatten. Vissa är bara några millimeter stora, andra flera centimeter. Men viss begreppsförvirring råder. Vad är en snäcka egentligen?

Googlar man "snäckskal" får man fram många bilder på vad som i själva verket är musselskal. Prova själv! Ofta är det som i vardagligt tal kallas för snäckor i själva verket musslor. Både snäckor och musslor tillhör stammen blötdjur men de hör till olika klasser. Musslorna har två skal som hålls ihop av en led, medan snäckorna har ett spiralvridet skal. Musslor lever på att filtrera vattnet från partiklar medan snäckor har en rasptunga med vilken de skrapar loss alger och även äter växter.

En annan källa till förvirring är begreppet sniglar. Sniglar är i själva verket snäckor, men under evolutionens gång har deras skal reducerats, vilket gör dem snabbara. Sniglar har ofta en liten skalrest kvar i ett hudveck på ryggen. Googlar man "snigel" eller "lilla snigel akta dig" får man mest upp bilder på snäckor med skal, alltså inte sniglar! Snäckor med skal rör sig långsammare men har fördelen att de kan dra sig tillbaka in i sitt hus som skydd mot fiender och även mot torka. Sniglar är känsliga för torka och under torrsomrar minskar antalet individer av sniglar radikalt. Under kortare torrperioder gräver de sig ner i marken.

Stora och små

Många snäckor är väldigt små. 50 av de totalt nästan 200 arterna på land och i sötvatten är mindre än 5 mm och de minsta är mindre än 2 mm höga. Men flera är stora.

FOTO (alla fyra): Jonas Roth

Ovan: Otandad grynsnäck, upp till drygt 2 mm hög. Lever i så kallade rikkärr; en livsmiljö med mycket höga kalkhalter.

Till höger: Mångtandsspolsnäck, upp till drygt 10 mm hög. Klättrar ofta på träd, där den betar påväxtalger.

FOTO: Jonas Roth (matt konsnäck och mördarsnigel), Fredrik Pleijel (musselskal)

Snäckor har skal men sniglar, som saknar synligt skal, är också snäckor. De har ofta en skalrest under ett hudveck. Det är mycket vanligt att musslor felaktigt går under benämningen snäckor. Musslor har två skal och tillhör en annan klass än snäckorna. Överst till vänster: matt konsnäck. Överst till höger: skev hjärtmussla. Nederst: mördarsnigel.

Till exempel vinbergssnäckan som blir upp till 50 mm hög och lika bred (se bild på sidan 16). Den kan även bli riktigt gammal, mer än 30 år. I sötvatten finns flera stora arter, större dammsnäckan kan bli uppemot 70 mm hög (se bild i marginalen till höger).

Ädellövskog och kalk

Ett flertal snäckor är knutna till specifika miljöer. Den kanske rikaste biotopen är steniga och fuktiga raviner med ädellövskog, där en liten yta kan hysa över 30 arter. I en inte alltför välstädad

trädgård går det ofta att hitta 10–20 arter. Det rör sig då främst om allmänna arter som trivs i en näringsrik miljö och inte är känsliga för störning. Snäckorna utgör sällan något problem i trädgården, med undantag av till exempel mördarsnigeln (se bild ovan).

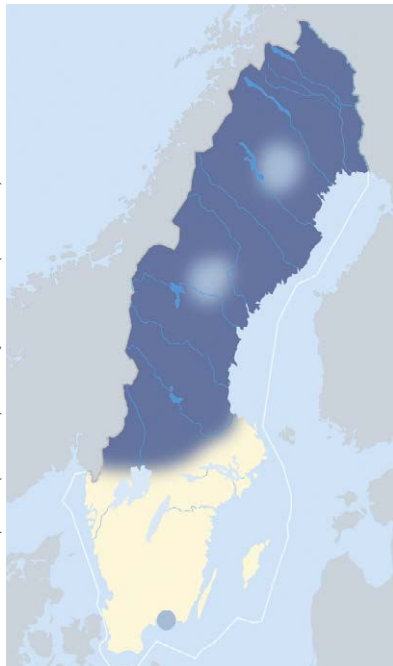
Skogslevande snäckor är ofta känsliga för intensivt skogsbruk. Många landlevande snäckor är därför indikatorer för skoglig kontinuitet, det vill säga skogar som aldrig varit kalavverkade, men även för kalkrika miljöer. De flesta snäckor behöver stora mängder kalk för att bygga upp sina skal, och de högsta artantalen finns i kalkrika regioner. Men det finns arter som trivs i kalkfattiga miljöer också, som har speciella anpassningar för att ta upp de små mängderna av kalk som finns där.

Till höger: Större dammsnäck, en av Sveriges största snäckarter, upp till 70 mm hög.

På tändsticken: Strimgrynsnäck, en av Sveriges minsta snäckarter; ofta endast 1,5 mm hög.

KÄLLA: Nationalnyckeln (kartorna), FOTO: Jonas Roth (snäckorna)

VARIATION I UTBREDNINGSMÖNSTER

De blåmarkerade områdena i Sverige-kartan till vänster visar utbredningen för arktisk skivsnäcka – en sötvattenslevande snäcka med platt skal och en bredd på mindre än 10 mm (se bild till vänster).

Kartan till höger visar utbredningen för vinbergssnäcka (se bild ovan).

Många arter i Sverige, inte bara snäckor, har liknande utbredning, det vill säga Götaland, Södra och östra Svealand samt utmed Norrlandskusten.

I sötvatten finns flest arter i närings-/kalk- och vegetationsrika miljöer. Framför allt där vattnet är stillastående eller lugnflytande, men någon art finns även där vattnet strömmar kraftigt.

Liksom för de flesta artgrupper hyser det varmare södra Sverige fler arter än de norra delarna av landet. Många snäckor lever söder om den så kallade naturliga norrlandsgränsen, *Limes Norrlandicus* – något de har gemensamt med flera tusen arter av växter, djur och svampar, såväl på land som i sötvatten. Det innebär att de finns i ett område som utgörs av Götaland, stora delar av Svealand,

och längs kustområdet en bit upp i Norrland (se kartan till höger ovan). Det är områden som har mildare klimat än Svealands nordvästra delar och Norrlands inland. Flera generalister finns dock i hela landet och en del snäckor är nordliga och finns endast i norr. Ett varmare klimat kommer sannolikt att göra att många snäckor flyttar sin utbredning norrut.

Främmande arter

De svenska landsnäckorna, där alltså sniglar ingår, är den artgrupp som har störst andel främmande arter – arter som tagit sig hit med människans hjälp. Bland sniglarna

är fler än hälften av arterna i Sverige främmande men även många snäckor med skal har förts hit av människan. Varför är det så? Det finns flera förklaringar. Dels följer snäckor, sniglar och deras ägg ofta med när trädgårdsväxter och jord importeras från andra länder. Nya arter kan då få fotfäste här. Dels är de flesta sniglar och snäckor självbefruktande och det räcker med en individ för att det ska uppstå ett nytt bestånd. För arter med sexuell förökning krävs att både hanar och honor anländer till en plats, vilket försvårar etablering.

Bland svenska snäckor är vinbergssnäcka en av få arter med endast sexuell förökning.

Utöver de främmande arter som lyckats etablera sig dyker varje år tropiska snäckor upp i frukt- och grönsaksdiskar. De flesta av dessa har höga krav på temperatur och kan inte överleva ute i naturen i Sverige – det är för kallt. En del kan dock bilda betydande bestånd i växthus och där orsaka problem.

Men det är inte alla främmande arter som är problematiska, de flesta av snäckorna och sniglarna som förts till landet är harmlösa. De som orsakar problem benämns främmande och *invasiva*.

Den mest kända och till och med hatade är mördarsnigeln, som kan orsaka stor påverkan i trädgårdar. Namnet mördarsnigel blev officiellt 2021 och tidigare benämndes den spansk skogssnigel. De namnen används idag parallellt. Orsaken till namnbytet var att genetiska studier visat att arten inte alls är spansk utan ursprunglig i Frankrike. Eftersom de två nämnda namnen använts i många år skulle ett tredje namn, fransk skogssnigel, orsaka förvirring. Detta gjorde att Kommittén för svenska djurnamn (se ruta på nästa sida) bestämde att det lämpligaste namnet är mördarsnigel.

De flesta snäckarterna är dock inte främmande, utan inhemska och är delar av naturliga ekosystem i skogar, våtmarker, sjöar och många andra miljöer.

NY NATIONALNYCKELBOK PÅ GÅNG

Bokserien Nationalnyckeln ges ut av SLU Artdatabanken och just nu pågår arbetet med den andra volymen om snäckor men den första om en organismgrupp vars arter lever såväl på land som i sötvatten och hav: lungsnäckor. På land återfinns cirka 130 arter, till exempel vinbergssnäcka och mördarsnigel, i sötvatten större dammsnäcka, posthornsnäcka och ytterligare knappt 40 arter och i marina miljöer drygt 30 arter, till exempel röd vridtorming. Huvudförfattare för land- och sötvattensarterna är Ted von Proschwitz vid Göteborgs naturhistoriska museum. Fotograf är Jonas Roth. Läs mer på nationalnyckeln.se.

Artbestämning

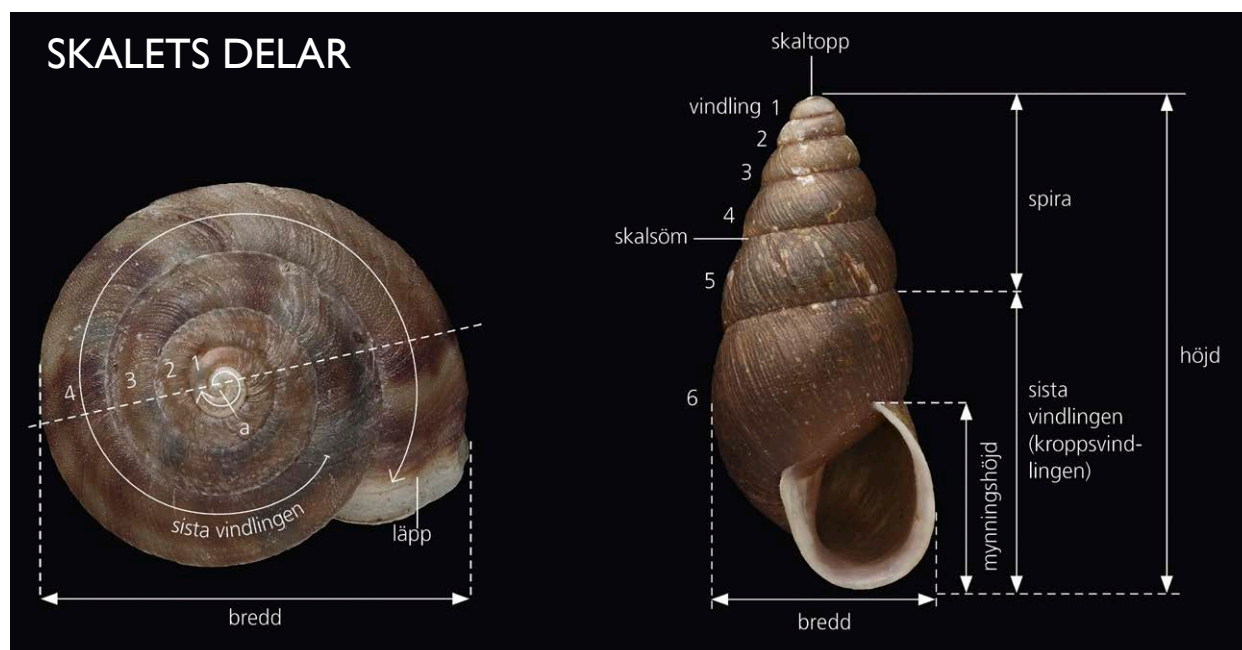
Med hjälp av boken Nationalnyckeln (se ruta på föregående sida) eller SLU Artdatabankens webbplatser artfakta.se samt artnyckeln.se kan man artbestämma snäckor. Där finns texter om alla arter samt digitala och mobilanpassade bestämningsnycklar.

Vid artbestämning av snäckor räcker det nästan alltid att använda skalet. Endast undantagsvis behöver mjukdelar studeras. Vill man inte samla in dem kan man

fotografera, gärna ur flera vinklar. Storlek bör mätas, eller också fotograferas skalet bredvid en storleksreferens (som tändstickan på sidan 15). Karaktärer man vill få fram är antalet vindlingar, hur undersidan ser ut och form på mynningen. Ibland behöver man även använda lupp då det kan handla om att jämföra små detaljer i mynningen eller mikrostrukturer på skalet. Kan man bara ta en enda bild bör den vara framifrån så att mynning och vindlingar är synliga (som på den högra bilden nedan).

Tomma skal från döda snäckor brukar också gå bra att bestämma. Hur länge tomma skal bevaras beror på hur kraftiga de är och hur sur jorden är. I sur jord försvinner de ganska snabbt, medan de i kalkrika marker kan bevaras i flera år. Skal som legat i jorden ett tag bleknar dock, vilket man bör ha i åtanke när man artbestämmer.

Sniglar bestäms oftast genom storlek, färg och mönster, andningshållets placering (se övre bilden på sidan 15), krypsulans mönster och slemmets färg.

KÄLLA: Jonas Roth

Bredden mäts där diametern är som störst. Antal vindlingar räknas inifrån, från en tänkt linje som bildar en halvcirkel tillsammans med toppen eller för platta snäckor innersta delen (a). För varje varv man passerar linjen adderar man ett till antalet. Sista vindlingen (kroppsvindlingen) är varvet till mynningen från dess anslutning på föregående varv.

ELEVUPPGIFTER

Bena ut begreppen snäckor, sniglar, snäckskal och musselskal. Vad är vad? Vad är skillnaderna?

Vad är en främmande art och vad är en invasiv art?

Artbestäm en snäcka eller snigel. Leta efter en individ eller ett tomt snäckskal. Snäckor och sniglar kan hittas i naturen från april till november men flest arter hittas i september. Snäckor och sniglar finns på varje skolgård med vegetation. Tomma skal kan hittas så länge det är snöfritt.

HUR FÅR SVENSKA ARTER SINA NAMN?

Av Sveriges drygt 50 000 inhemska arter av djur, växter och svampar har drygt 18 000 både svenska och vetenskapliga namn idag, resterande endast vetenskapliga. Allt fler arter får dock svenska namn.

Det finns särskilda regler för hur artnamn ska vara utformade. Kommittén för svenska djurnamn är utsedd av SLU Artdatabanken och är den instans som tar fram eller godkänner svenska namn för djurarter (se webbplats nedan). Namnkomittén består av språkvetare och biologer. För växter, lavar och svampar har Sveriges botaniska förening en liknande kommitté som fastställer namn för de grupperna. www.artdatabanken.se/var-verksamhet/artnamn-termer-och-begrepp/kommitten-for-svenska-djurnamn

De flesta snäckor har kanske inte så fantasi-eggande svenska namn, men exempel på sådana finns i andra grupper. Vilka artgrupper hör följande namn till? Klumpigt dödsbud, fartrand, vampyrmask, jättesötnos, totemask, gubbslem, havsängel, fetknopp, fakirskinn, trollskägg, envis trägnagare, malmätare, gulanlupen björknoppvecklare, korvsnöre, gyllenskägg och hundtunga. Sök på [artfakta.se!](http://artfakta.se)